

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНА СЪДЕБНА МЕДИАЦИЯ ПО ГРАЖДАНСКИ И ТЪРГОВСКИ ДЕЛА

I. Цели.

1. Въвеждането на задължителна съдебна медиация представлява средство за насърчаване на използването на способности за разрешаване на спорове, които са алтернатива на съда. Законът за медиацията е приет в края на 2004 г., но досега използването на медиацията като алтернатива на съдебното разрешаване на спорове е твърде ограничено. Същевременно броят на гражданските и търговските дела като цяло се увеличава, като не е възможно броят на съдиите да следва същата тенденция. Макар в най-натоварените съдилища увеличаването на броя на съдиите да е необходимост, този процес не може да бъде продължен неопределено. Това налага да се намерят алтернативи на правораздаването, които ефективно да подпомогнат страните в разрешаването на спора между тях без намесата или с минималната намеса на съда. Поради това въвеждането на задължителна съдебна медиация има за непосредствена цел намаляване натовареността на съдилищата, за да се постигне по-ефективно правораздаване.
2. Друга непосредствена цел, която следва да се постигне чрез задължителната съдебна медиация, е утвърждаване на културата на споразумението като начин за разрешаване на спорове, особено в случаите, когато спорът е подходящ за доброволно, а не за съдебно, разрешаване с оглед естеството на самия спор и връзките между страните.
3. В по-дългосрочен план въвеждането на задължителна съдебна медиация се очаква да стимулира страните да отнасят споровете си към медиация, дори преди да ангажират съда, т.е. да се постигне увеличаване на използването на извънсъдебната медиация, което в още по-голяма степен ще облекчи работата на съда и ще повиши ефективността в сферата на гражданското и търговското правораздаване.

II. Принципи на задължителната съдебна медиация, осигуряващи постигането на целите.

1. Постигането на горните цели следва да стане чрез въвеждане на задължителна медиация по определени видове дела и в определени случаи. Задължителният характер на медиацията ще осигури участието на страните по спора в процедурата по медиация, което към настоящия момент е една от най-големите пречки за провеждане на медиации – липсата на желание и доверие на страните, необходимо за провеждане на медиация. Увеличеното използване на медиацията чрез задължителността ѝ ще доведе и до повишаване на информираността на гражданите за възможностите на медиацията изобщо и до повишаване на доверието към нея.
2. Предвижда се въвеждането на задължителна съдебна медиация по граждански и търговски дела, която ще бъде част от самия граждански процес, а не предпоставка за предявяване на иск. Така задължителната медиация ще обхване

само съдебните спорове, а не и извънсъдебните, където медиацията ще остане като доброволна възможност. По този начин ще бъдат постигнати целите на настоящата концепция, без да се поставят ограничения или допълнителни предпоставки пред достъпа до съд.

3. За да се осигури възможност за постигне на посочените цели, но същевременно да не се затруднява развитието на съдебното производство, както и за да не се накърни доброволния характер на медиацията от гледна точка на постигането на споразумение (което не може да бъде задължение за страните), задължителната съдебна медиация следва да бъде под формата на задължително участие на страните по делото в първа медиационна среща, а последващи срещи могат да бъдат осъществени само при съгласие на страните.
4. Задължителната съдебна медиация ще бъде провеждана чрез съдебни центрове по медиация – структури, които са интегрирани в структурата на самите съдилища и се администрират от съдии и съдебни служители. Това ще осигури качеството на провежданите медиации чрез предварителен подбор на медиаторите, които ще провеждат процедурите по задължителна съдебна медиация, както и чрез осигуряване на възможности за текущо наблюдение върху провежданите медиации и анализиране на резултатите от работата на медиаторите и на нагласите сред потребителите на правосъдната система (страните по делата и техните процесуални представители).

III. Дела, по които следва да се провежда задължителна съдебна медиация.

1. Постигането на поставените цели изисква да се обхванат както възможно най-много като вид и количество граждански и търговски дела, така и същевременно да се избегне претоварването на съдебните центрове по медиация, за да се осигури ефективност на предлаганата система. Поради това следва да се осъществи подбор на делата, които ще подлежат на задължителна медиация. Този подбор трябва да бъде извършен чрез два способа – законодателна преценка на делата по определен кръг спорове, които принципно са подходящи за медиация, както и преценка на всяко конкретно дело според конкретните особености на спора и страните, която следва да се извърши от съда по всяко дело, извън тези, за които законът предвижда провеждането на задължителна медиация.
2. Същевременно от обхвата на задължителната съдебна медиация принципно следва да се изключат тези дела, по които, с оглед на естеството им или на утвърдената практика към настоящия момент, не се очаква да се постигне споразумение, а същевременно броят им би затруднил нормалното функциониране на системата на съдебната медиация при първоначалното ѝ създаване.
3. Сред тази категория дела попадат потребителските спорове, при които медиацията поначало е възможен и желан способ за разрешаването им (поради това съществува и Директива 2013/11 за алтернативно разрешаване на потребителски спорове), но практиката в България към момента показва, че по тези спорове рядко се провеждат успешни процедури по медиация – често поради затруднения от страна на търговците да участват в процедурата и често поради нежелание от страна на потребителите да се споразумеят с търговеца. В тази връзка показателен е и малкият брой процедури, проведени от помирителните комисии към Комисията за защита на потребителите, предвидени в Закона за защита на потребителите, както и това, че само 34 търговци са дали съгласие за участие в производства пред тези комисии (според посоченото на интернет

страницата на КЗП). Същевременно потребителските дела представляват съществена част от облигационните спорове. Поради това към настоящия момент и преди да се оцени ефектът от въвеждането на задължителната съдебна медиация не е удачно да бъдат включвани потребителските спорове в обхвата ѝ, тъй като това може да доведе до неефективност в работата на съдебните центрове по медиация, а същевременно не може да се очаква съществен положителен резултат от включването на тези категории дела. За голяма част от тези спорове към момента е по-подходящо въвеждането на рекламационни производства и подобряване на уредбата на вече съществуващите такива.

4. Също така към момента не е удачно да се предвижда задължителна съдебна медиация при спорове, по които страна е държавата или държавни учреждения, тъй като липсва утвърдена традиция в доброволното разрешаване на гражданскоправни спорове между граждани и юридически лица от една страна и държавата и държавни учреждения от друга.
5. Към настоящия момент, за да може да се провери ефектът от въвеждането на задължителната съдебна медиация, а също така да бъде предвидима натовареността на съдебните центрове по медиация, за да се гарантира ефективната им работа, е подходящо да се предвиди законодателно не само кръгът от дела, по които законът изисква провеждане на задължителна съдебна медиация, но и кръгът от дела, по които е предоставена преценка на съда дали да разпорежи провеждане на задължителна съдебна медиация.
6. Делата, по които е удачно винаги да се провежда съдебна медиация, са тези дела, при които е налице значителна близост между страните, трайност в отношенията им и особено случаите, когато се засяга интересът на деца (спорове между родители, свързани с техните деца), или случаите, когато съдът не разрешава окончателно правен спор с присъщата сила на пресъдено нещо (спорните съдебни администрации). Във всички тези случаи разрешаването на спора чрез споразумение е предпочитано пред съдебното решение с оглед на бъдещите отношения между страните, които могат значително да се подобрят при постигнато споразумение и значително да се влошат при съдебно разрешаване, като в последния случай може да се очакват и множество допълнителни дела между същите страни. В голяма част от разглежданите случаи законът и сега дава указания за това, че типичното развитие на отношенията между страните е чрез постигане на споразумение (напр. развод по взаимно съгласие, споразумение относно упражняването на родителски права, разпределение на ползването на съсобствен имот, доброволна делба и др.).

Поради това подходящи за предвиждане на задължителна по закон съдебна медиация в хода на съдебното производство са следните видове дела:

- развод по исков ред (чл. 49 СК);
- спорове относно изменение на мерките, свързани с родителската отговорност – упражняване на родителски права, местоживееене, лични отношения и издръжка (чл. 59, ал. 9 СК, чл. 51, ал. 4 СК);
- спорове, свързани с разногласие по повод упражняване на родителските права и задължения (чл. 123, ал. 2 СК);
- спорове относно родителската отговорност – упражняване на родителски права, местоживееене, лични отношения и издръжка (чл. 127, ал. 2 СК);
- определяне на мерки за лични отношения с бабата и дядото (чл. 128 СК);

- други спорни съдебни администрации – напр. разпределяне на ползването на съсобствена вещ (чл. 32, ал. 2 ЗС и др.);
  - спорове между съсобственици (чл. 30, ал. 3 ЗС, чл. 31, ал. 2 ЗС);
  - спорове, свързани с отношения между собствениците на обекти в сграда в режим на етажна собственост (чл. 40 и чл. 43 ЗУЕС, за изпълнение на задължения по чл. 6 ЗУЕС, чл. 48, ал. 7 ЗУЕС); за да се осигури ефективна възможност за медиация по тези спорове, трябва да се разшири и представителната власт на управителя на етажната собственост, който да може представлява собствениците и в процедура по медиация (промяна в чл. 23, ал. 4 ЗУЕС);
  - съдебна делба – и в двете фази на делбата е необходимо да се провежда задължителна медиация, доколкото те имат различен предмет.
7. Другата група дела са тези, по които също е удачно да се използва задължителна съдебна медиация, но с оглед на различните проблеми при тях трябва да се направи предварителна преценка за това дали конкретният спор е подходящ за препращане към медиация. Тази преценка следва да се извърши от съдебния състав, който разглежда делото, като съдиите, разглеждащи първоинстанционни и въззивни дела, следва да преминат задължително обучение във връзка с подбора на подходящите за медиация дела. Предимството на предвиждането на задължение за страните по делото да участват в процедура по медиация по разпореждане на съда пред настоящата уредба, при която съдебният състав може да препрати страните към медиация, но те трябва да се съгласят с това, се състои в това, че убеждаването на страните да участват в процедура по медиация често отнема значително време на съда и то в рамките на съдебното заседание, като също така често се наблюдава, че страните не посещават медиатор, дори и пред съда да са заявили, че ще сторят това. Подобно поведение на страните възпрепятства възможността да се използват ефективно възможностите, които предоставя медиацията за разрешаване на спора без намеса на съда, поради което е необходимо да се осигури участието на страните, когато съдът прецени това за удачно, като същевременно се намали времето, което се налага да отдели съдът, за да осигури това участие.

Поначало подходящи за медиация, но след извършване на конкретна преценка и поради това по разпореждане на съда, което е задължително за страните по делото, са следните групи дела:

- всички облигационни спорове, независимо от цената на иска, т.е. включително търговските спорове, с изключение на потребителските спорове и исковете за вреди от непозволено увреждане;
- всички вещни спорове, независимо от цената на иска (чл. 108 ЗС, чл. 109 ЗС, установителни искове, чл. 54, ал. 2 ЗКИР);
- трудови спорове (чл. 344, ал. 1 КТ, за възнаграждения и обезщетения по трудови правоотношения); за да се осигури ефективна възможност за медиация и по спорове във връзка с прекратяване на трудовото правоотношение, е удачно да се измени крайният момент, до който работодателят може да отмени заповедта за прекратяване на правоотношението (чл. 344, ал. 2 КТ), като това да може да стане и след сезиране на съда, но преди постановяване на окончателния съдебен акт;

- спорове между съдружници в търговски дружества, включително за защита на членството (чл. 71 и чл. 74 ТЗ), както и исковете за дружествен дял;
  - спорове, свързани с интелектуална собственост (ЗАПСП, ЗМГО, ЗПД).
8. При посочените по-горе групи дела, които трябва или могат да бъдат препратени от съда към задължителна съдебна медиация, следва да се направят и някои принципни изключения. Не може да се осъществява задължителна съдебна медиация в следните случаи:
- във всеки случай, когато не може да се осигури личното участие на страната по делото или на упълномощено от страната лице (особено при призоваване по реда на чл. 47 ГПК, когато е назначен особен представител на ответника);
  - при споровете, които са свързани с деца – когато е налице извършено насилие над детето или изобщо съществува риск за здравето и интереса на детето, или родителско отчуждение;
  - при споровете, по които страна е държавата или държавно учреждение, както и при потребителските спорове – на този етап те трудно биха могли да бъдат включени в обхвата на задължителната съдебна медиация, както се посочи по-горе.
9. При отчитане на положителни резултати от въвеждането на задължителната съдебна медиация групите дела, по които тя е приложима, могат да бъдат разширени, като тя може да обхване и всички спорни съдебни производства по граждански и търговски дела, а също така и наказателните дела от частен характер.
10. До разширяването на обхвата на задължителната съдебна медиация по делата, които не са включени в обхвата ѝ, ще продължава да се прилага сегашният режим на препращане от съда и съгласие на страните да участват в процедура по медиация, която може да бъде проведена и в съответния съдебен център по медиация.

IV. Въвеждане на задължителната съдебна медиация в гражданския процес.

1. За да бъде осъществявана ефективно задължителната съдебна медиация по граждански и търговски дела, тя трябва да се интегрира в гражданския процес – основно чрез съответни изменения в ГПК, но също трябва да се предвидят и специфични правила в Закона за медиацията. Измененията в ГПК трябва да са в материята на общия исков процес, но следва да се включат и конкретни правила в уредбата на съответните особени искиви производства, за които се предвижда задължителна медиация по закон или по разпореждане на съда (в материята на бързите производства, където е от значение да се съобрази и продължителността на медиацията при движението на делото, на производството по брачни дела, където на практика всички дела задължително ще бъдат препращани към медиация, както и при съдебната делба, и при производството по търговски спорове).
2. Тъй като задължителността на медиацията в разглежданите случаи не променя доброволността относно постигането на споразумение между страните, общ принцип следва да бъде, че задължително препращане на спора към медиация може да се извърши само веднъж общо за всички инстанции по делото. Така ще се избегне ненужно забавяне в развитието на делото, когато страните не са успели да

постигнат споразумение. Въпреки това няма пречка съдът да има възможност, дори и след проведена процедура по медиация без постигнато споразумение, да напъти отново страните към медиация, когато счита, че отношенията им предполагат възможност за достигане до споразумение (доколкото отношенията понякога се променят динамично, докато приключи съдебното производство), но в този случай това предложение на съда няма да бъде задължително за страните. При съдебната делба, поради наличието на две отделни фази на производството, е необходимо да се предвиди провеждането на задължителна съдебна медиация на два пъти при всяка от фазите на делбата, както се посочи по-горе. Тази особеност не променя общият принцип за еднократност на задължителната медиация в производството, тъй като двете фази на делбата имат известна самостоятелност и често разрешават различни по естеството си спорове между страните.

3. Моментът в исковото производство, в който следва да се проведе препращането на страните към задължителна съдебна медиация, може да бъде различен в зависимост от това дали спорът задължително трябва да се препрати към медиация по силата на закона, или това задължение за страните следва от разпореждане на съда.
4. Когато законът предвижда, че по съответното производство трябва задължително да бъде проведена процедура по медиация, е удачно моментът на препращането на страните към съответния съдебен център по медиация да бъде възможно най-рано в развитието на производството. По този начин ще се осигури възможност при постигнато споразумение в процедурата по медиация съдебното производство да приключи в най-кратки срокове, без да се ангажират страните с допълнителни разноски в това производство (което представлява и един от стимулите за страните да участват в процедурата по медиация, както е посочено по-долу) и без да се ангажира допълнително времето на страните и на съда с разглеждане на делото. Този момент може да бъде още след постъпването на исковата молба в съда и преди да бъде връчен препис от нея на ответника. Това гарантира и друга важна предпоставка за успеха на процедурата по медиация чрез постигане на споразумение – предотвратяване на изострянето на отношенията между страните, което неминуемо настъпва при размяната на становищата им по делото, изразени в исковата молба и в отговора на исковата молба. В този случай и доколкото ответникът няма да бъде уведомяват за конкретното съдържание на подадената срещу него искова молба, а само за вида на спора, с който ищецът е сезирал съда, за ответника няма да тече и срок за подаване на отговор на исковата молба, който ще започне да тече след приключването на процедурата по медиация и в случай че не е постигнато споразумение между страните. При производството по съдебна делба във втората фаза на делбата моментът за препращане на страните към медиация следва да бъде преди насрочване на първото съдебно заседание във втората фаза, независимо че в това заседание се предявяват претенциите по сметки между съделителите, тъй като по този начин се гарантира, че страните няма да бъдат обременени с допълнителни разноски, което е допълнителен стимул за постигане на споразумение. Като цяло, при задължителната съдебна медиация по закон препращането на страните към процедурата по медиация винаги трябва да предхожда провеждането на открито съдебно заседание по делото.
5. Когато законът предвижда, че препращането към медиация е задължително по разпореждане на съда, това предполага, че съдебният състав ще направи преценка доколко конкретният спор е подходящ за разрешаване чрез медиация. В този случай, за да се постигнат целите, които си поставя въвеждането на задължителна медиация, съдебният състав трябва да разполага с възможност във всеки момент

на съдебното производство да препрати страните към процедура по медиация, тъй като преценката за възможността за разрешаване на спора по този начин може да зависи от конкретни изявления на страните, събрани доказателства или положени усилия от съда и страните за постигане на споразумение, които са възникнали в хода на делото. Поради това в този случай първоинстанционният съд трябва да има правомощие да задължи страните да участват в производство по медиация от момента на подаване на исковата молба в съда (което съвпада с предложението по-горе момент относно задължителната по закон медиация) до приключването на съдебното дирене в първата инстанция (което съвпада със сега действащата уредба относно последния момент, в който съдът може да предложи на страните да решат спора си доброволно – чл. 149, ал. 1 ГПК). Независимо от възможността съдът да задължи страните да участват в производство по медиация във всеки момент от развитие на делото в първата инстанция, това правомощие съдът трябва да може да упражни само веднъж, както се посочи по-горе.

6. Възможност за препращане на делото към задължителна медиация следва да се предвиди и за въззивния съд. От една страна, ако медиацията е задължителна за съответния спор по закон и първоинстанционният съд е пропуснал да препрати делото, въззивният съд трябва да разполага с възможност да поправи това процесуално нарушение, което при това ще отговаря в най-пълна степен на целите на закона определени дела да бъдат винаги препращани към медиация преди решаването на спора от съда. От друга страна, дори медиацията за съответния спор да е задължителна по преценка и разпореждане на съда, въззивният съд, който е инстанция по съществуващото на спора, трябва да разполага с възможностите, с които разполага и първоинстанционният съд (включително съгласно препращането на чл. 273 ГПК) да съобрази отношенията между страните, конкретния предмет на спора, който често се изяснява и концентрира пред въззивната инстанция, и също да прецени възможността спорът да бъде решен чрез медиация. Последната възможност следва да се предостави само, в случай че първоинстанционният съд не е упражнил това правомощие.
7. Спецификата на производството пред касационната инстанция с оглед обхвата на проверката на въззивното решение и изобщо на развитото се до този момент производство, извършвана от касационния съд, предполага, че не може да се очаква съществен положителен ефект от предвиждане на правомощие за касационния съд да задължи страните да участват в производство по медиация.

V. Стимули и санкции за страните по гражданските и търговски дела, осигуряващи участието им в процедурата по медиация.

1. За да бъде ефективна процедурата по медиация и за да могат да се осъществят целите на задължителната съдебна медиация, е необходимо да се осигури участието на страните по делото в процедурата по медиация. Това може да стане чрез използване на стимули и санкции, които и сега са предвидени в ГПК.
2. Съществуващ и сега стимул за страните за разрешаване на спора им чрез споразумение е връщането на половината от събраната държавна такса по делото при постигната съдебна спогодба (чл. 78, ал. 9 ГПК). Това разрешение може да се разшири и за случаите, когато в резултат от проведена процедура по медиация страните са постигнали споразумение, дори и то да не се одобрява като съдебна спогодба, а да предвижда оттегляне или отказ от иска.
3. Възможно е също така, в случаите когато процедурата по задължителна съдебна медиация се провежда непосредствено след започването на исковото производство, т.е. преди да бъде изпратена исковата молба за отговор на

ответника, да се предвиди намален размер на заплащаната от ищеца държавна такса по исковата молба, която може и да е проста (т.е. с фиксиран размер), за да бъдат допълнително насърчени страните да използват предоставената им възможност за постигане на споразумение, за да не бъдат обременени с допълнителни разноски, и съответно без да се развива същинско съдебно производство. В този случай дейността на съда ще бъде сведена до евентуално одобряване на постигнатото споразумение, което ще представлява съдебна спогодба. Тази дейност по същество е сходна с охранителното производство, предвидено за одобряване на постигнато във всяка процедура по медиация споразумение (чл. 18 от Закона за медиацията), за което и сега съгласно чл. 16 от Тарифата за държавните такси, които се събират от съдилищата по ГПК се събира държавна такса от 25 лв. В случай че не бъде постигнато споразумение съдът ще досъбира дължимата от ищеца такса според вида на предявения иск и ще продължи производството по делото.

4. Типичната санкция за страната по делото, която не желае да участва в процедура по задължителна съдебна медиация, се осъществява през отговорността за разноски (това разрешение се ползва в различни правни системи, където се предвижда задължителна медиация). Така ако едната страна не желае да участва, тя понася всички разноски за цялото съдебно производство (за всички инстанции), независимо от изхода му. Ако и двете страни не желаят да участват, всяка от тях понася своите разноски за цялото съдебно производство, независимо от изхода на делото. Ако по делото страните са повече от две (напр. при съдебната делба или при някои облигационни спорове) – страните, които не желаят да участват в процедурата по медиация, поемат поравно разноските на всички останали страни по делото, които имат желание да участват, както и изцяло направените от тях самите разноски, независимо от изхода на делото. Тези специални правила за разпределението на отговорността за разноски при дела, по които се предвижда задължителна медиация по закон или съдът е разпоредил страните да участват в задължителна медиация, при посоченото поведение на страната по делото ще заместят общите правила на чл. 78, ал. 1 – 4 ГПК.
5. Друг вид санкция, която е приложима само за ищеца, който не желае да участва в производство по задължителна съдебна медиация, може да бъде връщане на исковата молба и прекратяване на производството. Съответно същата санкция е приложима и пред въззивния съд, ако той препрати страните към задължителна медиация, в случая, когато жалбоподателят не желае да участва в нея – връщане на въззивната жалба и прекратяване на въззивното производство.
6. По отношение на ответника възможна санкция, при нежелание от негова страна да участва в задължителната съдебна медиация, може да бъде настъпването на преклузиите, предвидени при пропускане на срока за подаване на отговор на исковата молба (чл. 133 ГПК), независимо дали е подал отговора на исковата молба в срок. В този случай съдът няма да разгледа възраженията на ответника, които се преклудират в срока за отговор на исковата молба, независимо дали са направени своевременно от него.
7. Глобата, наложена на страната по делото, която не желае да участва в процедурата по задължителна съдебна медиация, трябва да се приеме за неподходяща санкция с оглед възможността да се иска отмяната ѝ и след това да се обжалва определението на съда, което може да забави съдебното производство, а освен това предвид неголямата ефективност при събирането на глобите, наложени от съда по граждански и търговски дела.

VI. Устройство на съдебните центрове по медиация и подбор на медиаторите към тях.

1. При решаването на концепцията за уреждане на съдебните центрове по медиация следва да се изходи от опита на съществуващите към момента функциониращи центрове в страната, но като се съобрази промяната, която задължителната съдебна медиация ще въведе в използването на този способ при съдебните препращания.
2. Териториално, съдебен център по медиация следва да има създаден към всеки окръжен съд, но с изнесени офиси в районните съдилища, извън населеното място, където е седалището на окръжния съд. Така ще се гарантира ефективното управление на системата на съдебната медиация (тъй като съдебните центрове ще бъдат само 28), но същевременно ще се осигури достъп на страните по делата до процедурата по медиация, като се даде възможност отделните процедури да бъдат провеждани в съответния районен съд (по възможност в сградата на самия съд).
3. Един от най-важните въпроси е този за определянето на правилата и критериите за подбор на медиаторите към съдебните центрове. Създаването на уеднаквени правила ще гарантира в оптимална степен качеството на медиацията, което е гаранция за положителния ефект от въвеждането на задължителна съдебна медиация и изобщо за повишаване на доверието на обществото към медиацията. В този смисъл това е и гаранция, че подходът е съобразен с интересите на лицата, които се насочват към съдебните производства по начин, не по-лош от подбора на съдиите.
4. И към момента съществуват правила за придобиване на квалификация на медиатор, съответно и регистър на медиаторите към Министерство на правосъдието. Това е изходната точка и задължителен критерий за кандидатите. Освен това обаче препоръчително е полагането на допълнителен изпит, който ще гарантира уеднаквени познания и ниво у всички бъдещи съдебни медиатори. Друга важна част от изискванията е нивото на поддържане на знанията – съгласно наредбата към Закона за медиацията медиаторите могат периодично да преминават поддържащи и надграждащи обучения. Наличието на такива допълнителни квалификации показва сериозните намерения на кандидатите в перспектива и също може да бъде поставено като изискване. Следва да се извърши и проверка за наличието на силна мотивация, както и успех в професионалната сфера, в която работи кандидатът, като последната част от оценката следва да бъде оставена на преценка на комисия, която ще проведе събеседване с всички преминали през изпита и ще провери документалната част. Един от най-деликатните въпроси – наличието на предходен опит на медиатора, няма как да бъде поставен като задължително условие, защото в цялата страна има неравномерно разпределение на сега действащите медиатори, но няма пречка да бъде посочен като предимство, защото е важно да бъдат избрани медиатори, които имат практически опит и години на професионално изграждане. Друг въпрос, който следва да намери уредба, е относно това дали да има разделяне по специализация на медиаторите (напр. по семейни спорове, по облигационни спорове, делби и т.н.) и това да бъде поставено като изначално диференциране между тях. Преценката трябва да се извърши на фона на наличието на райони, където все още няма широко практикуващи медиатори и такова специализиране може да затрудни набирането на подходящи кандидати. Опитът в сега действащите съдебни центрове показва, че специализация може да се формира спонтанно от самите медиатори, но не е задължително. И все пак, тази възможност следва да се обмисли с оглед спецификата на семейните спорове,

интересите на детето и т.н., както и на опита, който познаваме в други правни системи. Посочените проблеми във връзка с подбора на медиаторите към съдебните центрове следва да бъдат разрешени в специална наредба за подбор на медиаторите, която да се издаде въз основа на изменения в Закона за медиацията или ЗСВ.

5. Трябва също така да бъде извършен анализ, с оглед на посочените по-горе групи дела, по които ще се провежда задължителна по закон или по разпореждане на съда съдебна медиация, за да се установи какъв е обемът очаквани дела за всеки съдебен район, които ще бъдат препратени към медиация, за да се определи приблизителният брой медиатори, които да бъдат приети към всеки съдебен център по медиация.
6. Медиаторите, приети към съответния съдебен център по медиация в съответствие с уеднаквените правила за подбора им, следва да бъдат вписани (по подобие на вещите лица за съответния съдебен район), като за целта следва да се създаде специален регистър. Само медиатори, вписани към съответния съдебен център, могат да осъществяват процедури по задължителна съдебна медиация в този център.
7. Медиаторите, избрани при създаване на съответния съдебен център, както и координаторите на центъра, следва да преминават и през допълнително обучение. Добре е да се създаде и програма за поддържащо обучение, което може да се заложи принципно, а после да се реализира от съответния съд.
8. След първоначалното обезпечаване на системата на задължителната съдебна медиация с необходимите медиатори, трябва да се предвиди ред за осъществяване на контрол върху дейността на медиаторите. Следва да има проследяемост на резултата и система за оценка, контрол и санкция. Само по този начин ще се гарантира качество на задължителната съдебна медиация в дългосрочен план. Ето защо съдебните центрове трябва да извършват обобщение и анализ на резултатите от работата си, като следва да се прецени дали всеки център да извършва тази дейност самостоятелно или е по-добре това да става централизирано чрез Министерство на правосъдието, предвид нуждата от кадрова обезпеченост. При всички случаи обаче, ще бъде необходимо към всеки съдебен център да се предвиди орган (това може да става и *ad hoc*), който да може да реагира на всякакви въпроси, свързани с процедурата по медиация, етичните правила, които спазват медиаторите, да разглеждат жалби срещу медиатори и др.
9. Въпросът за вътрешната структура на съдебния център по медиация следва да бъде решен на етап, в който има повече яснота какви взаимовръзки ще протичат в съответния съд по повод на задължителното препращане към медиация. От опита на съществуващите съдебни центрове до момента е ясна необходимостта от съдебен координатор, който да бъде съдебен служител и който да координира осъществяването на процедурите по медиация (да осъществява връзка със страните и медиаторите, да определя графика на провежданите медиации и т.н.). При необходимост, с оглед на обема на извършваните медиации в съответния център, може да бъде определен и повече от един съдебен координатор. В правилата за функциониране на съдебните центрове по медиация следва да се уреди и въпросът дали центърът трябва да има самостоятелен ръководен орган (ръководител), или това ще бъде само възможен вариант в зависимост от размера на центъра и броя на медиаторите, съответно на провежданите медиации. Ако е необходимо центърът да има отделен ръководител, подходящо е това да е длъжност, по съвместителство изпълнявана от съдия от същия съд.
10. Посочените по-горе въпроси за вътрешната структура и организация на дейността в съдебните центрове по медиация следва да бъдат решени чрез съответни

изменения в ЗСВ, Правилника за администрацията на съдилищата, Класификатора на длъжностите в администрацията на съдилищата и създаването на специална наредба за устройството на централите по медиация към съдилищата. С тези законодателни изменения трябва да се определи и формата, под която ще функционира съдебните центрове по медиация. Те трябва да бъдат структура на съда, като съответно им се даде статут, подобен на други отдели или бюра към съдилищата.

11. Заплащането на медиаторите към съдебните центрове по медиация е най-подходящо да бъде на принципа, използван и при вещите лица – да им се заплаща по определена тарифа и според извършените медиации, съответно съобразявайки отработените часове (доколкото една медиация може да продължи в повече от една среща). Най-удачно изглежда разрешението финансирането на дейността на медиаторите да бъде осигурено от бюджета на съдебната власт, при което следва да бъде предвидено в бюджета за 2022 г. Ако заплащането се осигурява под формата на депозит или такса, заплащана от страните по делата (подобно на заплащането за вещите лица), това може да доведе до значителна негативна реакция срещу младия институт на задължителната съдебна медиация и той може погрешно да бъде обявен за допълнителна тежест при достъпа до съдебната система, каквато не е неговата идея.

VII. Първоначални стъпки при въвеждането на задължителната съдебна медиация.

1. За да се постигнат целите на въвеждането на задължителната съдебна медиация и като се има предвид, че този институт се въвежда за пръв път в българското гражданско съдопроизводство, като същевременно представлява съществена промяна в начина, по който се осъществява правораздаването по граждански и търговски дела, е необходимо да се направи и практическа оценка на проблемите, които може да постави въвеждането на задължителната медиация. Това може да стане, като се предвиди първоначално пилотно въвеждане на задължителната съдебна медиация само в някои съдебни райони.
2. Пилотното въвеждане цели да събере практическа информация за всички аспекти и проблеми, свързани със задължителната медиация, които бяха очертани по-горе. След анализ на възникналите проблеми могат да бъдат предприети подходящи мерки (включително законодателни), за да се осигури безпроблемното функциониране на системата на задължителната съдебна медиация в цялата страна. Пилотното въвеждане също така ще позволи събирането на необходимите статистически данни за резултатите от задължителната медиация по отношение на поставените цели. Също така ще може да се събере и информация за нагласата и реакцията на потребителите на правосъдната система и на обществеността като цяло към предложените промени в деликатната сфера на правораздаването по граждански и търговски дела.
3. В допълнение пилотното въвеждане на задължителната медиация е обусловено от липсата на създадена инфраструктура във всички съдебни райони, която да осигури провеждането на процедурите по медиация. От още по-съществено значение е и недостатъчният брой на обучените медиатори във всички съдебни райони. Поетапното въвеждане на задължителна съдебна медиация ще осигури и необходимото време, за да може да се преодолеят посочените проблеми.
4. Поради това пилотното въвеждане на задължителната съдебна медиация следва да стане в местата, където към момента има изградени и функциониращи съдебни центрове по медиация, а именно към съдилищата в градовете София, Варна, Пазарджик и Перник. Чрез въвеждането на процедурата по задължителна

медиация в посочените съдебни райони ще може да се отчетат резултатите както в най-натоварените съдилища в България (в гр. София и гр. Варна), така и в по-малки, но също натоварени, съдилища (в гр. Пазарджик и гр. Перник). Към посочените съдилища има функциониращи съдебни центрове по медиация, като центровете към Софийски районен съд и Софийски градски съд, както и към Варненския окръжен съд са най-големите центрове в България по брой на извършени медиации, а центърът към Софийски районен съд и Софийски градски съд е и най-дълго работещият в страната. Съответно в посочените съдебни райони са налице и необходимия брой медиатори, за да започне работата системата на задължителната съдебна медиация. Капацитет и изградените традиции в посочените центрове ще бъдат използвани, за да се осигури възможно най-безпроблемното въвеждане на задължителната съдебна медиация в България. Направените изводи след едногодишно функциониране на системата на задължителната медиация в посочените четири съдебна района ще бъдат използвани при въвеждането ѝ в останалите съдилища в страната.